

Vetovoimasta käytännön rajoituksiin

Satu Valkonen (2012), *Television merkitys lasten arjessa*. Tampere: Tampereen yliopisto, 365 s.

Miten suomalaisten pikkulapsien televisi-onkatsomista kontrolloidaan ja rajoitetaan? Miten ja millaisia ohjelmia lapset katsovat? Mitä ohjelmia lapset itse pitävät merkityksellisinä ja vetovoimaisina? Millaisia pelkoja televisioon liittyy? Satu Valkosen väitöskirjatutkimus *Television merkitys lasten arjessa* pyrkii vastaamaan näihin ja moniin muihinkin kysymyksiin. Se sijoittuu median ja lapsuuden tutkimuksien alueille ja tarkastelee television merkitystä pienten lasten (5–6-vuotiaat) arjessa. Tutkimus perustuu tulkinnallisen interaktionismin menetelmään ja yhdistelee aineksia sosiiaalipsykologiasta, televisiotutkimuksesta ja yleisemmin yhteiskuntatieteistä. Kuten arvata saattaa, teoksessa ei olla osoittamassa yksisuuntaisia vaikutuksia tai korostamassa positiivisia tai negatiivisia efektejä, joita televisioon voidaan liittää.

Tutkimusaineistona on käytetty kuuttakymmentä 5–6-vuotiaan lapsen haastattelua, mutta televisiota koskevia merkityksiä on etsitty sensitiivisesti myös laaja-alaisemmin erilaisilta vuorovaikutuksen alueilta, kuten ruumiin pintaan piirytävistä merkeistä (kuten konsumerismin mukaisesti paitaan kirjoitetuista teksteistä) sekä tv:n piirroshahmon liikehtimisestä matkivista ruumiillisista eleistä, humoristisesta matkimisleikistä. Ytimen muodostaa kuitenkin monistrateginen haastatteluaineisto. Työn yhtenä lähtökohtana on ollut ottaa pienen lapset tiedon lähteiksi ja tarkastella heidän itsensä televisiolle antamia merkityksiä. Toki myös vanhempia on haastateltu. Kun ottaa huomioon miten paljon television vaikutuksista lapsiin on kirjoitettu, on todellakin syytä tuoda yhä näkyvämmiin esiin myös kohderyhmän omia käsityksiä aiheesta.

Valkosen tutkimus osoittaa, että lapset ovat kiintoisa ja ehkä myös alituttu ylei-

söryhmä. Tutkimuksessa tarkastellut lapset osoittivat ymmärtävänsä televisiota koskevia sääntöjä, jotka kodissa on laadittu ja osavansa myös neuvotella niistä tarpeen tullen. He asemoivat itsensä television katsojina eri tavoin tilanteesta riippuen: toisinaan he katsoivat pikkulasten ohjelmia, toisinaan he taas saattoivat tehdä katselumieltymyksien avulla eroa itseä nuorempiin lapsiin. Pienet lapset osoittautuvat tutkimuksessa katsojiksi, joille on tärkeitä ilmaista omia mieltymyksiään ja sitä kautta kuulumista johonkin katsomisryhmään. Näin ollen kulttuurinen erottuminen tv-katselun kautta ei koske ainoastaan nuoria tai aikuisia, vaan myös pikkulapsia.

Työn varsinaista analyysiosiota alustetaan tutkimuskirjallisuuden ja -metodologian ajoittain hyvin seikkaperäiseltä vaikuttavalla esittelyllä. Tämä on tietenkin osa oppineisuuden osoittamista, johon väitöskirjat tähtäävät. Lukukokemusta voi rasittaa (periaatteessa täysin turhaan) se, että kirjoittaja on säästänyt oman tutkimusaineistonsa luentaa melko pitkälle teoksen sisuksiin - edes haukkapaloja ei anneta ennen kuin tutkimusmetodologinen reflektio ja teoreettisten kehysten määrittely on tehty. Ensimmäiset lainaukset lapsien haastattelusta alkavat vasta sadan sivun jälkeen. Tutkimus pohjautuu, perustellusti, sosiiaalipsykologiseen lähestymistapaan, mutta tästä huolimatta television käyttötapoja ja yleisemmin lapsikulttuuria historiallistava lähestymistapa olisi tuonut työhön kaivattua täydentävää näkökulmaa. Ajallis-paikallisia konteksteja erittelevää lukutapaa jää kaipaamaan aika ajoin. Siinä missä lapsuus ja vanhemmuuteen liitetyt käsitkset ovat muovautuneet sukupolvesta toiseen, myös television kohdistetut käsitkset ovat sukupolvisidonnaisia.

Valkonen analysoi tutkimuksensa osallistuneiden lasten tv:n katselua määrällisesti ja päättyy arvioimaan, että lapset katsovat sitä keskimäärin tunnin ajan päivässä. Hän suhteellistaa määrää American Academy of Pediatricsin suosituksen (2001) ja päättelee että määrä ei ole ylenpalttinen. Kaikkiaan televisio ei ole vallannut suomalaisten pikkulapsien kotia tai ajankäyttötapoja. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet vanhemmat (85 % tutkimukseen osallistuneista)

rajoittivat lapsiensa televisionkatselun määrän lisäksi katselun ajankohtaa. Television ei annettu haitata normaaleja arkirutiineja. Samalla tavoin vanhemmat kontrolloivat sisältöjä: kiellettyinä pidettiin yleisesti lapsille sopimattomia ohjelmia, erityisesti väkivaltaa sisältäviä. Myös *Kauniit ja rohkeat* ja *Salatut elämät* saatettiin kieltää, samoin kuin uutiset. Osalle (15 %:lle) Yleisradion ohjelmatarjontaa näyttytyi turvallisempaan kuin kaupallisten kanavien seuraaminen. *Pokémonin* ja *Digimonin* kuvaston koettiin tarttuvan suoraan lasten leikkien sisältöihin tai herättävän levottomuutta heti katselun jälkeen. Tässä suhteessa vanhempien televisiota koskevat arvostukset pitävät yhtä aiemmassa tutkimuksessa esiin tuotujen, aikuisten artikuloimien laatuksityksien kanssa. Tallenteiden katselu näyttytyy tässä valossa turvallisena puuhana – niiden sisältö tunnetaan yleensä etukäteen. Valkosen työssä viitataan tallenteiden käyttöön ahkerasti.

Tutkimukseen osallistuneet lapset ymmärsivät kohtuullisen hyvin katselurajoitusten sisältöä ja syyt kieltoihin. Tämä ei kuitenkaan estänyt lapsia uhmaamasta kieltoja tai neuvottelemasta vanhempien kanssa. Lapset vaikuttivat tietävän myös sen, milloin neuvotteluun ei ole mitään mahdollisuuksia. Itselleni tämä on hienoinen yllätys – en ole ajatellut, että viisivuotias tai vielä kuusivuotiaskaan olisi näin kompetentti kodin sääntöjen tuntija.

Lapset nauttivat televisionkatselusta vanhempiensa, sisaruksiensa ja ystäviensä kanssa. Näin silloinkin, kun sisällöt eivät välttämättä kiinnostaisi lapsia muuten kovinkaan paljoa – kuten *Emmerdale* tai *Salkkarit*. Silloin, kun sisällöt ovat pikkulapsille haasteellisia ja monimutkaisia, televisiota on erityisen palkitsevaa katsella vanhempien sisarusien kanssa. Televisionkatselu on oppimiskonteksti, jonka puitteissa sisarukset voivat yhdessä puntaroida suhdettaan maailmaan ilman aikuisten opastavaa asennetta. Televisiokuvastot päätyvät kehyksinä lapsien leikkeihin olohuoneiden ulkopuolella. Ohjelmat ja niiden asetelmat ovat yhteisesti jaettua kokemusvarantoa, josta ammenetaan mielikuvituksellisiin asetelmallisiin merkityksellisiin pidettyjä asioita. Televisio-ohjelmat eivät ole syrjäyttäneet leikkiperin-

nettä vaan muovautuneet osaksi leikkien sisältöjä, Valkonen linjaa.

Kirjan kiinnostavimmassa osiossa analysoidaan lapsien kokemuksia vetovoimaiseksi luonnehdituista televisiosisällöistä. Niiden kautta lapset voivat käsitellä omaan identiteettiinsä liittyviä kysymyksiä, käsityksiä rajallisuudesta ja sosiaalisista säännöistä. Lumovoimaisimmiksi televisiosisällöiksi osoittautuvat huumori, jännitys ja samastuminen hahmoihin. Huumorin kautta voidaan nauraa yhdessä muiden kanssa niin pilailuohjelmille kuin *Salkkareiden* nuorten epäsovinnaiselle puheelle. Mitä tulee jännitykseen, taistelun seuraaminen on tärkeätä ruumiillisen kehityksen näkökulmasta katsottuna. Tämä koskee niin tyttö- kuin poikakatsojiakin. Tytöt voivat saada omaan toiminnalliseen fyysiseen puoleensa kosketuksen taisteluja kuvaavien televisiotarinoiden avulla, Valkonen arvioi. Samalla alle kouluikäisille tytöille avautuu tapa ilmentää omaa sukupuolisuuttaan muutoin kuin naisellisen pukeutumistavan tai viehättävän käytöksen kautta.

Television liitetyt pelot ovat lapsien itsensä antamien kommenttien mukaan yleisiä. Valkonen korostaa pelkojen ja turvattomuuden tunteiden välistä yhteyttä. Pelkojen lopullista muotoutumista määrittävät arviot esitetyn kuvaston todellisuudesta sekä eläytymisen ja etäännyttämisen välinen suhde. Ajoittain lukija voi jäädä pohtimaan sitä, miten selvästi lasten kokemien pelkojen lähteet ovat paikannettavissa vain television. Alkuperäisyyttä oleellisempaa onkin huomata se, että television kautta laajemman mediakulttuurin kuvastojen ja kodin välille syntyy arkinen ja jatkuva yhteys. Television voimaperäisin vaikutus on sen arkisessa jatkuvuudessa.

Valkonen mainitsee pitävänsä merkittävänä sitä, että puolet tutkimukseen osallistuneista vanhemmista ei osannut arvioida, onko televisiolla vaikutusta heidän lastensa elämään. Allekirjoittanut on tästä suorastaan ällistynyt. Niin ikään yllättävänä pidetään sitä, että joidenkin mukaan televisiolla on myös positiivisia vaikutuksia. Positiivista on television merkitys perhettä yhdistävänä tekijänä, vaikka Valkonen ei asiaa tällä tavoin tiivistäkään. Valkosen tutkimusai-

neistostaan tuottama luenta tuo kuitenkin selvästi esiin sen, miten televisio on (yhä) perheitä yhdistävä tekijä, socialisaation yksi keskus. Kaikkiaan Valkosen teos toimii läpileikkauksena suomalaisissa lapsiperheissä televisioon kohdistetuista odotuksista, sen herättämästä lumovoimasta, peloista ja käytännön ratkaisuista.

Sari Elfving